

Generel lokalit pro akumulaci povrchových vod

Linda Franková, Petr Dobrovský

Úvod

Změna podnebí – klimatická změna – globální změny teploty a s nimi související různé scénáře dalšího vývoje jsou v poslední době často skloňované termíny, které se dotýkají odborné i laické veřejnosti. Změny podnebí bezesporu souvisejí se způsoby využívání krajiny člověkem. Hospodářské využívání v mnohém vedlo k degradaci krajiny, k omezení biodiverzity, retenční schopnosti krajiny, a tím i ke snížení její ekologické stability. Regulování toků, rozorání mezí a pěstování nevhodných zemědělských plodin, nevhodná skladba pěstovaných lesních porostů a další lidské činnosti vedou ke zvýšení rizika erozních projevů, významně omezují schopnost krajiny zadržovat vodu a v důsledku pak přispívají k extrémním klimatickým jevům.

Směrný vodohospodářský plán, Plán hlavních povodí ČR a Generel LAPV

Jedním z adaptačních opatření na klimatickou změnu v oblasti vodního hospodářství by měl být v současnosti připravovaný Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod, tzv. Generel LAPV (dále jen Generel). Zpracování Generelu ukládá zákon o vodách¹⁾ Ministerstvu zemědělství (MZe), které jej má pořídit v dohodě s Ministerstvem životního prostředí (MŽP). Cílem je vymezit plochy morfologicky, geologicky a hydrologicky vhodné pro akumulaci povrchových vod, tedy pro výstavbu přehradních nádrží za účelem snížení nepříznivých účinků povodní a sucha.

Dosud existuje Směrný vodohospodářský plán (SVP) z roku 1988, z něhož jsou vodoprávní úřady povinny vycházet při svém rozhodování. Generel by měl být odsouhlasen do doby, kdy budou schvalovány první plány oblastí povodí, a v tomto směru SVP nahradit. Původní SVP však obsahuje řadu lokalit pro akumulaci vody za účelem jiným, nežli je omezování rizika povodní a sucha. Jedná se např. o nádrže pro energetické využití, vyrovnávací (špičkové), závlahové nádrže nebo o alternativní lokality k už existujícím přehradním nádržím.

¹⁾ § 28a zákona č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů

Zachovalá říčka Zdobnice v CHKO Orlické hory s přirozeným korytem toku zaříznutým v hlubokém údolí; v místě má být hájená lokalita Pěčín.

Foto L. Franková

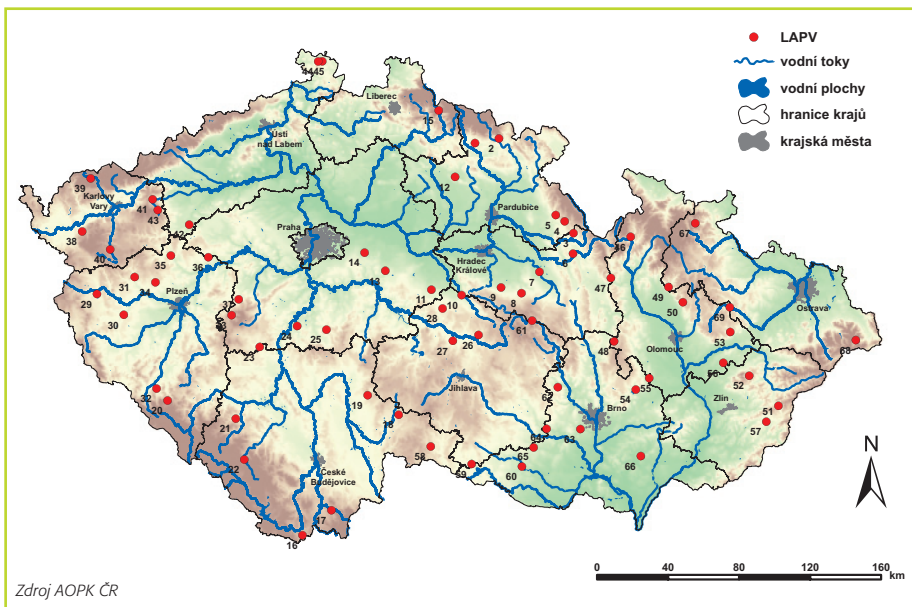
Již při tvorbě a schvalování Plánu hlavních povodí (PHP) ČR v roce 2006 byla patrná snaha o převzetí SVP z roku 1988 do tohoto dokumentu. Ministerstvo zemědělství předložilo návrh 205 lokalit z celé ČR vhodných pro akumulaci jako přílohu PHP. Příloha nakonec nebyla schválena pro výrazný odpor veřejnosti, významné střety se zájmy ochrany přírody a krajiny a také proto, že PHP je koncepční dokument, který stanovuje rámcové cíle a neslouží k určení takto konkrétních opatření. V roce 2008 však proběhla novela zákona o vodách, v níž byl doplněn § 28a, který ukládá pořízení Generelu.

Vytváření Generelu LAPV

K tvorbě Generelu LAPV byla začátkem roku 2009 zřízena pracovní skupina složená ze zástupců Ministerstva zemědělství a Ministerstva životního prostředí, do které byla v dubnu 2009 přizvána též Agentura ochrany přírody a krajiny (AOPK) ČR. Společně byla dohodnuta a odsouhlasena kritéria pro výběr lokalit a hodnocení zájmů ochrany pří-

rody a krajiny. Při výběru lokalit jsou použity informace z výhledových studií potřeb vody při dopadu klimatické změny, které zpracoval Výzkumný ústav vodohospodářský TGM, v.v.i., pro povodí Ohře a Labe. Lokality jsou vybírány ve dvou kategoriích:

A. Strategické lokality, které bude v případě dopadu klimatických změn v horizontu 50–100 let potřebné a možné využít pro zásobování pitnou vodou, přičemž skutečná potřeba využití bude posouzena v horizontu 50 let a vázaná na vyhodnocení dopadu klimatické změny. Lokality zároveň musí svými hydrologickými a hydrogeologickými podmínkami umožnit naplnění nádrží i v případě předpokládaných projevů klimatické změny, zejména při extrémních výkyvech v rozložení srážek během roku. Vybrané lokality jsou prověřovány z hlediska zájmů ochrany přírody. Tzv. STOP kritérium je uděleno lokalitě, která je ve střetu se zájmy ochrany přírody, jedná-li se o existenci jediné lokality v ČR nebo o výskyt endemického společenstva či druhu (bez možnosti přenosu na jinou lokalitu nebo vytvoření náhradního biotopu).

Generel lokalit pro akumulaci povrchových vod (LAPV)

B. Lokality, které jsou vhodné pro akumulaci za účelem protipovodňové ochrany, pokrytí požadavků na odběry a nadlepšování průtoků (zabezpečení ekologických průtoků v tocích). Lokality jsou prověřovány z hlediska střetů se zástavbou (významné železniční a silniční koridory, velké sídelní aglomerace apod.) a rovněž z hlediska zájmů ochrany přírody. STOP kritérium platí pro lokality s územním překryvem s lokalitou ochrany přírody v národním měřítku neopakovatelnou nebo se zvláště chráněným územím kategorie národní přírodní rezervace a národní přírodní památka a s I. a II. zónou národního parku. Pokud se neuplatní STOP kritérium, je možné vyhodnotit střety s ostatními kategoriemi zvláště chráněných území, lokalitami sou-

stavů Natura 2000 s výskytem kriticky a silně ohrožených druhů rostlin a živočichů, lokalitou přírodního nebo přírodě blízkého toku s vymezeným územním systémem ekologické stability či také s lokalitou bez územní a druhové ochrany, avšak s kvalitními dochovanými společenstvy. Při hodnocení je zvažována nejen prostá přítomnost střetu, ale také dopady na předmět ochrany území, vzácnost lokality v rámci ČR (příp. regionu), rozsah jejího ovlivnění, možnosti přenosu druhů či vytvoření náhradního biotopu apod.

V seznamu lokalit bude uvedeno, že k jeho využití dojde pouze v případě, kdy se prokazatelně začnou naplňovat negativní scénáře dopadu klimatických změn a budou provedena veškerá možná přírodě blízká

opatření na tocích i v ploše povodí. Postupným naplňováním Plánů oblastí povodí – realizací Programů opatření – by mělo docházet ke zlepšování ekologického stavu vodních toků. Přírodě blízká opatření, jako jsou revitalizace toků a niv, rašelinišť a jiných mokřadů, protierozní meze, průlehy a další opatření, která podporují přirozenou retenci vody v krajině, mohou alespoň dílčím způsobem řešit problémy s nedostatkem vody.

Výsledky

MŽE ve spolupráci s podniky Povodí, s.p., provedlo výběr vhodných lokalit z pohledu zajištění vodohospodářských funkcí v členění do kategorií A a B. Podmínkou zařazení byl prokazatelný vodohospodářský potenciál území. AOPK ČR připravila pro MŽP hodnocení zájmů ochrany přírody a krajiny u všech navržených lokalit. Přibližně dvě třetiny z původního seznamu byly vyřazeny, a to buď pro malý přínos pro zajišťování vodohospodářských funkcí, nebo pro výrazné střety se zájmy ochrany přírody a krajiny. Nad rámec původního seznamu byly přidány tři lokality v povodí Ohře a Dolního Labe, jejichž potřeba vyplynula z výhledových bilančních studií. V současné době je do Generelu navrženo 69 lokalit, z nichž téměř u poloviny dochází k významnějším střetům s ochranou přírody a krajiny (tab.1). Nejcennější lokality, jako jsou např. Chaloupky na řece Rolavě v západních Čechách s velkou kumulací ochranných zájmů, budou ještě předmětem diskusí na úrovni vedení obou ministerstev. Diskuse stále probíhá u šesti lokalit v nejcennějších částech národních parků či chráněných krajinných oblastí (Stodůlky na Křemelné a Rejstejn na Otavě v národním parku Šumava, Skuh-

Tabulka 1 Lokality zařazené do Generelu LAPV

Oblast povodí	Původní počet lokalit	Stávající počet lokalit		Lokality s významnými střety s ochranou přírody a krajiny
		A	B	
Horní a Střední Labe	34	2	13	Babí na Babím potoce, Pěčín na Zdobnici, Lukavice na Kněžné, Jangelec na Loučné, Rychmburk na Krounce, Spačice na Doubravě, Vilémov na Jizeře
Horní Vltava	22	2	6	Krejčovice na Blanici
Dolní Vltava	26	2	3	Klanečná na Úsobském potoce
Berounka	12	4	5	Šipín na Úterském potoce, Strážišťe na Sřele
Ohře a Dolní Labe	18	4 + 2 nové	1 +1 nová	Chaloupky na Rolavě, Dvorcečky na Libavě, Poutnov na Teplé, Hlubočká píla, Mětikalov na Liboci
Horní a Střední Morava	42	5	7	Hoštejn na Březné, Dlouhá Loučka na Huntavě, Šternberk na Sitce, Rajnochovice (Košovy) na Juhyni, Podlesný mlýn na Veličce, Vlachovice na Smolince
Dyje	22	3	6	Vysočany na Želetavce, Borovnice na Svatce, Želešice na Bobravě, Čučice na Oslavě, Horní Kounice na Rokytné
Odra	10	2	1	Horní Lomná na Olši, Spálov na Odře
Celkem	186	26	43	29
		69		

rov na Bělé, Husí potok na Malém Labi a Labská soutěska na Labi v Krkonošském národním parku). Lokality nebyly uvažovány k hájení v Generelu s odůvodněním jejich dostatečné územní ochrany ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Výsledný Generel by měl být schválen zároveň ministerstvy zemědělství a životního prostředí do konce roku 2009 (období schvalování Plánů oblastí povodí). Bude součástí Národních plánů povodí (Labe, Odry a Dunaje) s aktualizací jednou za pět let, bude obsahovat popis lokalit a přehlednou mapku s jejich zákresem. Bude sloužit jako podkladový materiál pro Politiku územního rozvoje. Lokality budou přebírány do Zásad územního rozvoje a územně plánovacích dokumentací formou územních rezerv či limitů využití území. Jedná se o podkladový materiál, který bude sloužit k hájení lokalit pro jejich možné budoucí využití k akumulaci vody. Hájení spočívá v omezení výstavby technické a dopravní infrastruktury, průmyslových, zemědělských a dalších staveb, které by mohly negativně ovlivnit využití zátop. Nejedná se o podklad k realizaci stavby přehradní nádrže. V případě schválení, které bude podmíněno prokázáním skutečné potřeby realizace v časových horizontech uvedených výše, bude každá jednotlivá stavba procházet procesem povolování podle platných právních norem, tedy včetně možnosti, že nebude povolena. Současná identifikace zájmů ochrany přírody a krajiny u jednotlivých lokalit je návodnou informací o cennosti takového území a o zájmech chráněných zákonem č. 114/1992 Sb.

MZe ve spolupráci s MŽP představí Generel v říjnu 2009 v jednotlivých krajích za účasti lokalitami dotčených obcí.

Přehrada jako poslední možnost

Výstavba přehradních nádrží je problematická z pohledu zásahů do přírody a krajiny, střetů s lidskými obyvateli a s jinými veřejnými zájmy. Mnohé z navržených přehrad zasahu-

Přehradní nádrž Orlík na řece Vltavě je příkladem nevhodného zásahu do krajiny.

Foto P. Holub

jí do zachovalých údolí s přirozenými úseky vodních toků a niv, které vytvářejí předpoklady pro existenci rozmanitých druhů živočichů a rostlin a dotvářejí typický ráz naší krajiny. Jejich zaplavením by došlo k poškození složitých přírodních procesů vázaných na vodní tok a jeho nivu – ke ztrátě přirozeného vodního režimu, likvidaci biotopů a mnohdy k nevratnému poškození biodiverzity a ekologické stability. Taková území tvoří přírodní předlohu pro navrácení nevhodně obhospodařovaných území do přírodně blízkého stavu. Zachování přirozených a revitalizace degradovaných úseků vodních toků a niv má oporu v Rámcové směrnici o vodách, ve které se Česká republika jako členský stát EU zavázala k ochraně morfologického a ekologického stavu vodních toků.

U lokalit vybraných v Generelu k hájení bude resort životního prostředí vždy při dalších projednáváních prosazovat nejprve realizaci drobných opatření k podpoře akumulace a retence vody, např. soustavy menších nádrží, revitalizaci vodních toků a důslednou protierozní ochranu, která mohou přispět

k řešení problémů s nedostatkem vody v území. Taková opatření nemusí přinést srovnatelné vodohospodářské efekty jako přehradní nádrže, ale mohou snížit nároky na jejich případnou výstavbu (nižší hráz, objem a zatopená plocha).

Výstavba přehradních nádrží jako opatření k ochraně před povodněmi a suchem by měla být poslední možností po vyčerpání veškerých dostupných prostředků pro nápravu přirozené retenční schopnosti krajiny formou přírodně blízkých opatření a šetrného hospodaření.

*L. Franková je vedoucí oddělení péče o vodní ekosystémy, AOPK ČR Praha
P. Dobrovský je ředitelem Odboru péče o krajinu, MŽP*

Poznámka

Součástí článku je příloha časopisu se seznamem a vyhodnocením jednotlivých lokalit z pohledu zájmů ochrany přírody a krajiny.

SUMMARY

Franková L.: General Plan of Surface Water Accumulation Protected Areas

The General Plan for Surface Water Accumulation Areas is considered to be an adaptation measure to climate change in water management in the Czech Republic. Act No. 254/2001 Gazette on Water and on Amendments to Some Acts (The Water Act) imposes developing the above document on the Ministry of the Agriculture of the Czech Republic, by agreement with the Ministry of the Environment of the Czech Republic. Within the plan, the sites were selected in two categories. The Category A includes sites/areas suitable for accumulating drinking water while the Category B aims at accumulating water for flood protection and prevention, water abstraction and for improving flow rates. The Ministry of Agriculture proposed a list of the sites to be protected. The Agency for Nature Conservation and Landscape Protection of the Czech Republic assessed whether there are conflicts with nature conservation and landscape

protection interests at any site/area. From original 186 sites/areas, two thirds had to be deleted from the list, because of their insufficient water management potential or of conflicts with nature conservation and landscape protection interests. Currently, 69 sites/areas are proposed to be protected. The General Plan shall be approved by the end of 2009 and it will become a part of the Spatial Development Policy of the Czech Republic. Nevertheless, almost half of the sites selected are in the significant conflict with nature conservation and landscape protection interests. When negotiating sites or amending the General Plan, the Ministry of the Environment and its bodies shall aim at implementing small-size measures, supporting water accumulation and retention, e.g. building a series of small water reservoirs, stream restoration and erosion protection, which can contribute to solving the water scarcity in the particular area. Building new larger water reservoirs as flood and drought protection ways, but affecting nature and the landscape as well as human settlements and other public interests, should be the last possibility, after exhausting all the available tools for improving natural water retention capacity of the landscape using nature- or semi-nature based measures and environmentally friendly management.